

Pretiuu prenumeratiunei
pentru partile Austriei si
Ungariei: pe 1. anu 4 fl.
pe 1/2 anu 2 fl. v. a.
pentru alte tieri 5 fl. la
anu.

SPERANTIA.

Banii de prenumeratiune
si corespundintiele sunt
de a se adresá franco
catra Redactiunea „Spe-
rantiei“, la Aradu, strat'a
Capelei, Nr. 26.

Fóia literaria-besericésca.

Organulu teologilor romani din Aradu.

Foi'a acést'a sub redactiunea colegiale a membriloru societatii de leptura si sub auspiciile superioritatii scolastice
ese de doue ori la luna, anume la 1. si 15. a fiescearei lune.

Despre reducerea parochiiloru si imbunata- tirea starei preotiesci.

Dela reorganizarea bisericeii nóstre spiritele in-
teleginte se ocupa seriosu de infflorirea ei, ca de sin-
gurulu midilocu, spre a ne poté realisá interesele
nóstre vitale; inse, ca se póta resultá flórea, e lipsa
de sucu, si suculu ca se póta influintiá resultatulu
doritu are lipsa de nervi sanetosi si activi, éra ac-
tivitate corespundietóre scopului nu potu produce
decatu asiá feliu de membre, care suntu cultivate in
directiunea respectiva, si in activitatea lor nu suntu
infestate de neci o dificultate esterióra séu straina.

Nervii séu membrii factori, carii suntu chemati
aconduce suculu spre infflorirea bisericeii suntu pre-
otii; de aceea s'a aflu de necesitate imperativa, ca
acesti'a se posiéda calitatile recerute, si pe langa
aceea, ca se le póta acele desvoltá si eserciá, spre
scopulu si interesulu sublimu a bisericeii nationale, e
necesaria asigurarea cuvintiósá, si acomodata spiritu-
lui modernu, a esistitiei lor; càci precum pomulu
fia elu de ori ce soiu bunu déca nu va fi ingradingu
si pazitu in contra tempestatiloru esterióre seu va fi
espusu in calea animaleloru rugumatóre séu va fi lipsitu
de umidiél'a necesaria vegetaleloru, neci candu nu
va aduce frupte indestulitóre si corespundietóre no-
bletiei soiului seu; asiá si preotulu déca nu va fi
scutitu de neajunsurile ce lu-intimpina ca totu atate
stavile in implinirea misiunei salei, neci candu nu va
poté fi „lumin'a lumii.“ ce trebue se fia, ei va fi
numai unu jaru potolitu, in centrulu cartii esista focu
inse lipsesce materia ardiétóre. Déca preotii in tim-
purile mai vechi, — candu nu lucé lumin'a asiá eu-
ratu si pretotindene, si candu tóte erau mai obscure,
potura servi de lumina, si ne scósa limb'a si eu ea
natiunea din labirintulu secluriloru intunecóse, si ne

straplanta in acestu seculu ce se dice a civilisatiunei;
óre preotii moderni se fie mai lasi? Ba nu! Acést'a
se poté decumenta in totu minutulu, cum cà preotulu
romanu, — nu dieu fara esceptiune, — totu deuna
si'a implinitu sant'a sa detorintia, atatu facia cu na-
tionea càtu si cu biseric'a. Insa pre cum a inaintatu
sciinti'a asia a inaintatu si pretiuu tuturoru marfe-
loru si emolumintelorु necesarii esistitiei omului, si
acomodatu acestora: au inaintatu seu crescutu tóte
salariele oficiantiloru civili seu politici; numai singuru
preotulu a remasu in statulu quo pe langa
acele venite séu salarii ce le-au avutu si ina-
inte de acést'a cu o suta seu doue sute de
ani, si elu pentru aceea este chematu si i-se pof-
tesce ca se fia omulu timpului.

In siuodulu eparchialu a diecesiei Aradului, din
anulu trecutu referitoriu la preotii, — a rafa de cuali-
ficatiune, — s'a facutu vorba si despre imbunatatirea
starei preotiesci, care este cea mai imperativa nesitate;
cu care ocaziune s'a proectatu reducerea parochiiloru,
fiindu acést'a celu mai ocomodatu midilocu de a se
poté meliora starea preotiloru. Insa fiindu acést'a in-
copeéta cu multe grotati si ustenele, la care se pre-
tindu capacitati de specialitate, pentru ca se póta
forma acésta epóca noua si necesaria, pentru esis-
tinti'a si infflorirea bisericeii, cu atata mai virtosu,
càci pana acuma fórté pucini sau ocupatu de acestu
obiectu interesantu.

Asteptamu dara dela sinodulu eparchialu, ce ni
e la pragu, ca se se apuce cu resolutinne de acést'a
causa ne amenavera. Era pana atunci bunulu nostru
Parinte Episcopu, — care a fostu insarcinatu cu
compunerea unei comisiuni pentru acestu scopu. —
(v. nr. 80. a prot. sin. 1870) ne consoléza prin des-
coperirea unui proectu pentru organizarea parochii-
loru, si meliorarea dotatiunei preotiesci, care l'a el-

boratu, si substernutu ministeriului de culte inca in timpul absolutismului la anulu 1860 . . . pre care-lu recomandam atentuni onor. lectori, si deschilinitu deputatiloru sinodali, cari voru ave a discuta a supra lui, in decursulu sinodulu mai de aproape.

Acestu operatu arata modulu prin care s'ar poté realisa atatu reducti'a catu si meliorarea dotatiunei preotiesci, si se póte privi ca unu substratu fórte bine venitu pentru desbaterile sinodale: deude se vede apriatu ingrigirea Ilustritatiei Sale, cu care afostu totu deuna ca unu parinte si pastoriu bunu, catra turm'a sa.

Acelu proectu cu concessiunea Présantie Sale Dnului Episcopu lu-publicam a aci pe intregulu pe cum urméza:

Inaltului Consiliu r. de locutienintia in Bud'a

In urmarea emisului emanatu din partea inaltului ministriu de cultu si instructiune publica sub 18 Maiu 1860. Nr. ⁶⁹⁶²/₂₁₅ si cu provocare la scrisóra sectiunei locutiitóre din Oradea mare dto 30. Iuniu 1860 Nr. 7708. am onóre umilitu a referá: cumcá demandat'a constatare a cercustantieiloru dotatiunale ale preotiei parochiale din dieces'a Aradului s'a intemplat prin midilocirea concernintiloru protopresviteri districuali, cu intrevenirea respectiveloru preture.

Pe bas'a acestoru date aci susternute in meritulu dotatiunei preotiesci, nu am interlasatu a compune o aratare séu unu conspectu tabelariu, despre regularea parochiiloru diecesei aradane, inpartitu de dupa protopresviterate, care conspectu am onóre, umilitu alu substerne in alaturare sub %.

Pasindu dupa indrumarea speciala a inaltului ministru c. r. de cultu si instructiunea publica, referitórie la intentionat'a regulare a parochiiloru si luandu in drépta consideratiune circumstantiele multifarie si banale ale diecesiei acesteia, me vedu indrumatu a descoperi intentiunile mele si cerut'a informatiune opinionativa, in propo-sitiunile urmatóre:

1. In dieces'a Aradului numai unic'a comuna a orasiului lib. reg. Aradu e provediuta cu doue biserici, dintre care biserica catedrala este a romaniloru gr. orientali, éra a doua biserica este a credintiosiloru de nationalitate serbesca. Luandn in consideratiune nationalitatea precum si numerulu sufleteloru de 7089 este imposibilu straformarea uneia séu alteia din bisericile din Aradu in filiale; prin urmare am onóre umilitu a propune, ca amendoue aceste biserici se fie si

mai departe lasate ca biserici parochiale de sine statatórie.

2. Ca se se póta efeptui o mai buna dotatiune a clerului, am propusu ca la tóte bisericile parochiale, — afara de orasiulu Aradu, se fia asiediatu numai unu parochu. Éra acele parochii, care nu au locuri filiale, si prin aceea administrarea loru nu se arata difeila, acele parochii dieu le-am lasatu fara capelani, si in acelu casu déca numerulu sufleteloru s'a urcatu si peste 800. suflete. — Din cóntra suntu propuse, ca se fie provediute cu capelani, esceptionalu-minte, unele parochii, care nu au numerulu recerutu de 800 de suflete, din aceea cauza, pentrucá parochiile cestionate au locuri filiale, adeseori indepartate, si comunicatiunea intre ele e ingreoiata prin pedece naturale. Parochiile de categori'a acést'a suntu urmatórele: *Grosiu* si *Giuliti'a* in protopresviteratulu Tótvaradiei; *Borosiu-Sebesiu*, *Négr'a* si *Doncsenii* in protopresviteratulu Boros-Ineului; *Varad-Velenceze* a Oradii; *Szoldobagy* a Luncei; *Chis-Ineu*, *Ciclie* si *Cornitielu*, a Pestesiului; *Terpestu* a Papmezeului; *Gigisieni*, *Serbesti* si *Iosani* a Beiusiului; si mai pe urma comuna *Boci'a* in protopresviteratulu Belului.

3. Alaturatulu conspectu mai de parte arata: cá unele din parochiile proectate nu au prescrisulu numeru de suflete, ce de acolo provine, cá acele parochii nu se potu reduce, din caus'a comuneloru filiale anesate cátra ele; éra mai departe petru indepartarea loru si impedimentele naturale.

4. Mai multe comune din protopresviteratulu Meziadului si Beiusiului, sau enunciatu si au petitionatu, ca se nu fie adfiliate, ci si pre viitoriu se fie considerate si lasate ca parochii de sine statatórie. Aceste comune au substernutu aicea documinte serise inchipu de declaratiuni vidimate prin concernent'a pretura si respectivii protopresviteri, prin cari sau deobligatu, cá suntu gata a asigurá dotatiunea preotiloru cu plata anuala de 355 fl. v. vien. Si fiinducá in contra cererei si vointiei espusa a acestoru comune, cu privire la principiile enunciate prin inaltulu ministriu de culte si instructiunea publica, neci o pedeca nu subverséza pentru aceea sum de opiniune: ca cestionatele comune si pe viitoriu se fie lasate ca de sine statatórie si declaratiunile loru se fie intarite si aprobate. Astfeliu de comune mai suntu in comitatulu Bihorului si anume: *Beinsielele* (Kis-Belényes), *Cresu'a*, *Beiusiu-Seliste* (Belényes-Szeliste) si *Petrós'a*, in protopresviteratulu Meziadului; mai de parte *Tatárfalva*, *B. Lazur*, *Lehe-*

cenii, Közvényes, Cherpenesti, Sohodolu-Vascolu, Borzu, B. Orvényes si Socani in protopresviteratul Beusiului.

5. La inceputul diregatoriei mele ca episcopu am aflatu in Aradu siese parochii, care leam redusu la patru, si cu scirea si ingaduinti'a locurilor mai inalte am melioratu si asigurat subsistinti'a acelorasi. Afara de Aradu numai in opidulu *Vilagosiu* suntu patru parochii; si fiinduca in conspectulu alaturatu pentru Aradu si *Vilagosiu* nu s'a propusu patru preoti, pentru aceea me simtiu absolvatu de a documenta ingaduinti'a mai inalta, pentru asiediarea aloru patru preoti parochiali intr'o comuna, observandu ca astfelu de intimatiune ingaduitoria in archivulu consistorialu nu se afla, si se arata, ca cestionat'a ingaduintia neci nu s'a cerutu dela dicasteriulu mai inaltu.

6. In privintia regularii parochiiloru initiate prin inaltulu ministeriu c. r. de culte, am de a observa in genere: ca eu, naintea de pre avuta consultare cu sinodulu episcopescu si nainte de urmarea rezultatulu consfeturiloru sinodale nu me potu dimitte in efectuirea partiala a regularii parochiiloru.

La compunerea conspectului despre regularea parochiiloru, ce se alaturéza representatiunei, am urmatu dupa indictatiunile séu programulu inaltului Ministeriu si dupa potintia m'am tienutu de acela. Din acelu punctu de vedere ca obiectulu regularii parochiiloru se afla in stransa legatura si in incopcere cu diferite stari impregiuru ale bisericii nóstre, si este de asiá mare importantia încátu neci de cum nu se póte unilateralu-minte pertractá, si resolvable; sum de aceea umilita opiniune: ca decisiunea fundamentale a regularii parochiiloru si dotatiunei clerului, se se supuna disecsiunei sinodului episcopescu, si acolo se fia regulata.

Eu nu potu nega si sum silitu a afirma: ca pentru de a se poté midiloci mai bun'a dotatiune pentru clerulu nostru parochialu, reductiunea preotimei este ne incunjuratu de lipsa si o necesitate pregnanta.

La fiesce care ocaziune potrivita m'am nisuitu a reduce numerulu preotiloru; inse reducerea acést'a se póte observa si efeptui numai prin procedura sistematica si aducerea hotararii obligatóre, basate pe imprumutat'a si bun'a intielegere, cu atata maivertosu cáci in trebile beneficiiloru bisericesci, avemu a ne lupta cu multe pedece si interese private si familiare, prin ce este paralisata reducerea parochiiloru si împucinarea numerului preotiloru.

Mai de parte este de a se constata; ca pentru regularea, si prin urmare pentru reductiunea parochiiloru si a preotiloru va fi necesariu o durata de timpu mai

indelungatu, pentru ca o parte mare si insemata a preotiloru din parochiile reducende anevoia se va resolvable a parasi casile si mosiile sale, apoi a se muta si a cuprinde parochii indepartate si ne prevediute cu casi parochiale, acést'a este o imprejurare ne favorabile si cu atata mai simtitóre si ne practicabila, pentru ca preotii cei de marturisirea nóstra adese ori sunt ingreuiati si cu familia numerósa.

Asiadara reductiunea preotimei parochiale, nu se póte indata realisa, cu sucesulu doritu, ci numai sub decurgerea timpului, la datele ocaziuni potrivite, dupa ce se voru edifica cási parochiale, si dotatiunea preotiloru se va regula si consolida. Regularea in sa si consolidarea acést'a numai sub decurgerea unui timpu mai indelungatu se póte efeptui.

7. Dotatiunea clerului parochialu a diecesei aradane, va se dica imbunatatirea si asigurarea dotatiunei clerului este constatata si ne incungiuratu necesaria; este unu lucru seu o propunere a careia resolvable favorabila este posibilu, inse totu odata impreunata cu greutati multefarii si diferite. Starea materiala cea deplorabila mai virtosu a preotimei parochiale din districtulu oradanu, m'a indemnatu inca in 30 Martiu 1856. sub Nr. 118 a propune cele potrivite pentru meliorarea dotatiunei preotiesci: Sectiunei ces. reg. locutiitoriala din Orade, si cu multiumita trebuie se recunoscú ca aceea sectiune a' aprobatu propositiunile mele si a' dispusu cerut'a intoemire si asiediarea contractelor intre preotimea parochiala si comunele respective. Acestu favorabilu resultatu a recursului meu in sa a remasu fara sucesulu doritu. Numai unic'a comuna *Comlosiu* in comitatulu Aradului s'a intielesu cu preotimea ei locala facendu cu aceeasi contractu prin care s'a deobligatu a dá preotiloru pe fie care anu 800 fl. m. c. *in bani gata* ca o desdaunatiune a venitului stolariu si lecticalu, tienunduse de acestu obligamentu pana in diu'a de astadi, cu punctualitatea receruta. Modalitatea acést'a intrebuintiata prin mai multe comune. ar fi produsu rezultate favorabile si indestulitóre si la succesiv'a reductia a parochiiloru si clerului parochialu, precum se arata in numita comuna *Comlosiu*. In sa cu dorere sum silitu a constata: ca acestu esemplu frumosu al comunei *Comlosiu* nu lau urmatu alte comune si ca respectivii protopresviteri precum si diregatoriile politice nu au aretatu trebuintiosulu zelu, neci au facutu dispusetiuni dupa modalitatile propuse, pentru procurarea dotatiunei mai bune a clerului nostru parochialu:

Din cele espuse urméza a erui: pr'n ce modalitate

si prin ce felu de procedura este de a se midiloci mai bun'a si mai sigur'a dotatiune a clerului nostru parochialu? In tréb'a acest'a dupa parerea mea se arata a fi necesariu a espune inainte midilócele dotatiunei presente si insusirile ei practice. apoi indata dupa acést'a a propune alta modalitate pentru inbunatatirea dotatiunei clerului parochialu.

Midilócele esistinte pentru dotarea de presentu a clerului nostru parochialu sunt urmátorele:

1. Pamenturile, si adecà de regula pentru unu parochu un'a sesiune.

In conspectulu provocatu, care cu acést'a representatiune se subterne este indictatu pretiulu estimatiunalu a venitulu din sesiunea parochiala. dupa fasiunile preotiloru si a membriloru comunei politice. Despre acestu pretiu estimatiunalu nu sum in stare a dá opiniune competenta, in sa dupa esperinti'a propria nu potu a nu observá, cà in cea mai mare parte sesiunile parochiale nu sunt calificate de a poté produce venitulu indestulitoriu. Poporulu din dieces'a aradana mare parte locuesce si se afla in partile montóse. prin urmare nefruptifere. O mare parte a parochieloru din dieces'a Aradului nu este prevediuta cu o sesiune deplina; multe parochii posedu numai o diunetate séu unu patrariu de sesiune. éra altele au, precum in districtulu Oradii, numai vre-o cateva jugere de aratura sau pentru fenatie.

Mai de parte am a observá: ca in Conspectulu representatiunei alaturate. catimea de jugere a pamenturiloru preotiesci nu e indictata. ce este o scadere: si in genere informatiunile despre venitulu din sesiune parochiale se arata de insuficiente. In urmarea acestora am renduitu substernerea informatiuniloru supletorie, eorecte. si mai esplicatórie prin respectivii protopresviteri cercuali.

Cu privire la sesiunile parochiale in ca am a relationa: cà precum areta Conspectulu alaturatu. multe parochii din dieces'a Aradului. nu sunt prevediute cu sesiunile parochiale séu cu atare fundu nemisicacioriu.

Fara de a prejudeca propunerile sinodului episcopescu sum de aceea parere. ca sesiunile parochieloru reduse se se vinda. si din astfeliu de bani se se compuna unu fondu. destinatu pentru inbunatatirea dotatiunei acelor parochii slabe. cari nu sunt prevediute cu sesiuni parochiale: séu din caus'a altoru impregiurari nefavorebile nu potu fi prevediute.

Fiindu in sa. cà in dieces'a Aradului. si dupa propus'a reducere a parochieloru. nu se voru castiga multe sesiuni parochiale superflue menite pentru inbu-

natatiunea dotatiunei preotiloru dela parochie slabe: pentru cea sum de opiniunea: ca, comuneloru se se inpuna. cà acolo, unde circumstantiile locale voru permite. cu ocasiunea comasatiuniloru si segregatiuniloru se se nizuésca amesuratu dispusetiuniloru mai inalte. enunciate si publicate prin ordinatiunea ministeriului de cultu si instuctiunea publica dt. 16. Aprile 1856 Nr. 6022 precumu si a ministerieloru de interne si de iustitia publicate prin midilocirea Guvernului generalu pentru Ungaria sub 20. Sepsemvre 1856. Nr. 16.354. a midiloci pe séma preotiloru si a invetiatoriloru o dotatiune corespundietória si posibila din fondurile estravilane. Efectuerea espuseloru rendueli mai inalte multu va usiorá si midiloci reductiunea parochieloru. propusa din partea nóstra, fiindca numerulu preotiloru se va imputiná. pe langa acést'a si locurile filiale ale parochieloru se fie indrumate si obligate proportionalmente a contribui la escinderea din pasiunea loru pentru sesiunea parochiala.

In fine in privintia parochieloru, unde sesiunile parochiale nici de cum nu se potu midiloci, preotimea concernente se fie indemnizata prin unu ecuivalentu banalu din fundulu care se va infintia in diecesa prin vindierea sesiuniloru acelor parochii. care voru fi reduse.

b). *Venitulu lecticalu séu Birulu, séu Lucno.*

Norm'a stolaru prin rescriptulu declaratorialu dt. 16 Iuliu 1779. Nr. 3461. lamuritu dispune: cà parochienii sunt indatorati preotiloru loru titulu „Birul” a plati pre unu anu si anume: cei mai avuti 1fl. 8.xr. monet. conv. éra cei de stare medilocia 34xr. si seracii 18xr.

Dispositiunea acést'a in urmarea resolutiunei mai inalte si intimatului din partea Locutiitorime reg. ung. dt. 11 Fevruarie 2811 Nr. 2926. sau stramutatu si sau otaritu. ca credintiósii se dee preotiloru lecticalu séu biru. nu in bani gata. ci in naturale: éra acei parochieni. cari nu au pamantu de aratu. sunt indatorati cestiunatulu biru alu plati preotiloru in bani dupa pretiulu care au fostu la timulu secerisiului.

Prinu otarirea acést'a mai inalta dotatiunea preotiloru de marturisirea nóstra au fostu multu spriginita si ajutorata. Inse ordinatiunea acést'a a ocarmuirei nu au fesatu si determinatu catimea birulu anu. pre langa acést'a nu au otaritu precisu esential'a circumstantia. adeva modalitatea prestatiunei birulu. va se dica: óre este de a se da birulu preotiloru dupa catimea si estensiunea pamentulu care se afla in posesiunea unei familii, séu dupa numerulu casi-

loru aflatore in parochia, séu mai pe urma dupa numerulu parechieloru casatorite. In urmarea acestora, se arata acelu resultatu, cà birulu prin preotimea nóstra se aduna si incaséza in feliurite moduri, adeca dupa usù si datin'a comuneloru si districteloru singuratiee. Acést'a incertitudine inse produce colisiuni cu poporulu credintiosu, si dà ansa preotiloru a deveni in cért'a si in situatiune neplacuta cu poporulu parochialu. Facia cu celea espuse, si cu privire la aceea impregiurare, cà preotimea nóstra e necesitata a stringe cestionatulu biru, amblandu ca cersitorii dinu casa in casa cu dejosirea cinului seu, si adeseori a se indestulí cu productele pamentului cele mai slabe: se arata necesitatea pregnant'a, ca acestu venitu preotiescu catu mai bine se fia asiguratu.

In privintia birului dara, luandu in consideratiune cele espuse, sum de aceea opiniune: ca acést'a prestatiiune competenta preotiloru se se relueze in bani dupa pretiulu naturaleloru a fiesce caruia anu, éra sum'a eiectata sese incaseze prinu antistia comuneloru politice, si se se estradee respectiviloru preoti in doue rate anuale.

In intielesulu acést'a s'a enunziatu si inaltulu ministeriu de cultu si instructiune publica sub 28. Aprilie a. c. Nr. 6401: si nu potu din parte-mi a nu observa: ca espus'a modalitate a incasarii venitulu lecticalu aru fi cea mai practicabila, éra pentru preotimea si credintiosii diecesei aradane cea mai favorabila.

c) *Competintiele stolare dupa norm'a prinu rescriptulu declaratorialu din anulu 1779. prescrie.*

In privintia normeí stolare amu a observá: ca competintiele stolare, otarite si prescrie inca in anulu 1779, nu corespundu timpului presentu si necesitatiloru si recerintieloru preotimei parochiale, prin urmare este de ase substitui cu alt'a. Eu'me retienu a face in privintia acést'a din parte-mi vre-o propozitiune din aceea cauza, cà tacsele stolare trebue se fie uniforme pentru tóta provintia metropolitana, prin armare numai Sinodulu archiereescu este competente a face o norma noua stolara si a o substerne inaltei Ocarmuirii spre revisiune si interire.

8-a. *Dotatiunea Protopresviteriloru districtuali.* Cu privire la rescriptulu declaratorialu din anulu 1779. punct. 32. amu onóre a propune: ca protopresviteriloru pentru nemedilocit'a inspectiune a preotimei parochiale, pentru revisiunea protocóleloru matriculare si efeptuirea dispositiuniloru episcopesci, pre-

cumu si a decisiuniloru consistoriale, se fie asigurata urmatoriua remuneratiune:

a) Protopresviterulu districtualu se fie asiediatu in parochi'a cea mai bine dotata a respectivului cercu protopresviteralu.

b) Reluitiunea birului protopresviteralu cu 2 fl. pentru 100 de oche de grau curatu, de feliu nu este amesurata jurstariloru presente. Si fiindu-cà amu propusu, ca birulu din partea parochianiloru se nu se mai dee preotiloru in naturale, ci in bani; pentru aceea ab analogia se cuvine cá si preotii se fie indetorati protopresviterului concernentu a plati birulu de 100 oche de grau séu 2 2/4 mesure posoniense in bani dupa unu pretiu aversiunalu de 10 ani,

c) Fiindcà preotimea parochiala in trebile matrimoniale nu póte remane fora de inspectiune si controla nemedilocita si continua, se propune: ca si mai de parte cei ce vreu a pasi la casatoria, se fie indetorati a produce dela concernentulu protopresviteru asia nimit'a carte séu siedula licentiale. Tacsa prescisa pentru siedule de 7 cr. este in sa asia de mica si neinsemnata, incatu nu se póte considera ca unu venitu de dotatiune protopresviterala. Deci pentru de a impedece si delaturá cu totulu abusurile la incasarea si platirea tacseloru numite de o parte, éra de alta parte, ca protopresviterii pentru inspectiunea necesaria in trebile casatorieloru se fie cuvintiosu remunerati, sum de aceea opiniune: ca tacs'a sieduleloru protopresviterale se fie redicata la 1 fl. val. aust.

d) Fiindu cà protopresviterii mai departe sunt insarcinati cu visitatiunea districteloru sale in trebile socotiloru bisericesci, apoi in trebile scolarie si revisiunea protocóleloru matriculare; pentru aceea propun: ca respectivele comune se fie indetorate a dá protopresviteriloru carausia gratuita si a i plati diurne dupa clas'a dieteloru prescrie.

9-a. De diecesa Aradana se mai tiene si protopresviteratul Halmagiului in Transilvania. Dotatiunea preotimei nóstre din mentionatulu protopresviteratu este analoga cu dotatiunea preotimei nóstre gr.-orientale din dieces'a Sabiului; si fiindcà protopresviteratul cestionatu este situatu in raionulu Locutiitorimii c. r. transilvaniane, pentru aceea protopresviteratul Halmagiului nu au pututu se devina in Conspectulu alaturatu si destinat pentru Escelsa Locutiitorime a regatului Ungariei in Buda.

Si asia Relatiunea receruta despre regularea dotatiunei clerului parochiulu a diecesei aradane cu

acést'a substernandu-o Inaltului Guvernu. amu onóre în fine încà a observa: cà venitul preotiloru din competintiele stolare si lecticale, se vede in pucina mesura a fi indictatu prin preotime; inse este in genere cunoscutu. si din propria esperintia. me-am convinsu cà preotimea diecesei Aradane, cu multe neplaceri si cu scadere si-incasséza veniturile sale. si a deseori e silita a resigna la veniturile sale legale. pentru sustinerea pacii in biserica si delaturarea agitaciunilor indreptate in contra bisericeii. Scutul si sprigiún'a nóstra este iubirea de dreptate si simtiamentele marinimóse si nobile a Maestatii Sale Preinduratulu nóstru Imperatu si Rege- Franciscu Iosifu I.: basenduse dare pre acést'a. precum si pre timpulu corespurditoriu pentru egala indreptatire a tuturoru confesiuniloru. ne rogamu si asteptamu favorabil'a Resoluciune a Inaltei Ocarmuiri in meritulu regulareii si dotatiuneii preotimeii de marturisirea nóstra.

Procopia Ivacicoviciu m. p.
episcopulu Ardului

Cultur'a si ramurile ei. *)

(Continuare.)

IV. Nivoulu celu mai 'naltu alu culturei este: cultura científica. Sub acést'a nu se 'ntielege iscusintia speciale in un'a séu alt'a sciintia carea spre esemplu unu atare iividu eruditu si-a cascigat'o in decurgerea mai multoru ani de studiare: nu afirmamu neci aceea. ca spre insusirea culturei acesteia e neincungiuraveru de lipsa frecuentarea academiéloru. a universitatiloru. ei dupa modest'a nóstra parere. omu cu cultura científica nu e numai acel'a. si de multe ori in adeveru nu e acel'a. care scie se arete o cuantitate mare. sciintie cumulate din unulu séu altulu ramu alu sciintiei. — nu. ei acel'a: care totu actulu naturei. tóta casualitatea ce vine nainte in viétia. care totu fenomenulu ce obvine inainte pe scen'a cotidiana lu-privesce din unu punctu de vedere mai naltu. lu scie pune in paralela cu cursulu naturalu alu lucruriloru alu eveniminteloru. Omu cu cultura científica e acel'a. care lumea acést'a o privesce de unu. asia numitu pe greciesce. *Kosmos*. in care nu se afla actu independinte. isolatu de altulu. ci in care tóta misicarea. cea mai debila clatinare a frundiei sta in legatura reciproca cu caus'a ei; va se dica. un'a nasce pe alta. pentru ca in lume nu póte fi efeptu fora causa. dar neci saritura nu esista. Mai departe omu cu cultura científica e acel'a

*) Vedi nr.ii 3, si 4.

care neci candu nu resolvédia vre-o cestiune unilateralminte. ci iø in consideratiune. privesce tóte. referintiele ei interne si externe facia cu giurstarile esistente. Unu asfelu de individu cu totu dreptulu póte avé prerogativa la numele de omu cultu. dela unu astfelu de individu totu deuna potemu ascultá o judecata científica. Omulu scientificu prevede necesitatea. caus'a lucruriloru. cari s'au intemplantu. se 'ntempla si se pótu intemplá. elu vede in totu evenimentulu. intre tóte fenomenele o legatura organica: in totu actulu naturei si a istoriei vede o paralisare reciproca. si tocma prin aceste se distinge de omulu nescientificu. de acela. care tóta casualitatea. tóta intemplantu. totu fenomenulu vietii lu-privesce de unu lucru independinte de alte influentie. de alte impresiuni; se distinge de unu atare care. tóte le privesce de casualitati si pentru aceea vine asia adese in contrastu cu sine. nu afla punctu de stabilitate se aducesce in abisulu chaosului. a confusiunei.

Nainte omului se deschidu doue cercuri mai mari ale cunoscintiloru scientifiche. si aceste suntu: sciintiele naturei si sciintiele filosofiei. Scopulu amandurora este a face ordine in caotele lucruriloru. si ale eveniminteloru. mai departe au misiunea sublima de a creá din esintia actelor vietii o lume ideale. unu teatru cu representatiunii armonice impartendu roluri potrivite fiesce-carui acteru. Acea intima convingere. cumca totu ce este si se 'ntempla. este si curge din o necesitate interióra. si cumca prin urnare. nemicu in lume nu se póte numi de minune. acést'a convingere. dicu. causédia si revérsa lumina. o lumina artificiósá asupra spiritului cultu; 'lu impaaca cu lumea. si lu-face se nu lamentedie. se nu afuriséscá sórtea déca i-este vitréga. se nu si-urésca viétia; de órece cultur'a i-donéza caracterului eonstantia. o simpatia. o alipire tare catra creatur'a cea mai perfepta. carea a facutu tóte aceste. Acést'a convingere dá omului intre ispitele vietii unu punctu de stabilitate. acést'a i-aréta viétia in mórte. Acést'a aréta direptiunea. misiunea omului pe pamentu. Sciintia filosofica servesce de chiaia la tóta sciintia positiva. Acést'a e acelu aeru nutritoriu. care se estinde intre civilisatiunea seclului presinte.

(Finea va urma.)

Corespundintia.

De Ianga dealu c. Aradu.

Onorata Redactiune!

Contandu la ospitalitatea coloneloru „Sperantiei“ pentru totu ce e de interesu programului ei, vinu cu

cea mai viua bucuria a pune la privirea onoratului publicu cetitoriu tabloulu in floritoriu a tractului nostru protopretoriale aradanu, in acarui frunte ni aduse Ddieu de protopretóre pre domnulu *Vasilíu Paguba*. De candu veni acestu barbatu in mediloculu nostru, pulsulu causei scolare, cea atátu de seuitata, incepù a bate mai acceleratu. Prim'a atentiune Dsa si-a indreptat'o asupr'a starei miserabile materiale, care e bub'a invetiitoriloru nostri; si in privinti'a acést'a n'a perdutu din vedere ocaziunile favorabile, pentru a indemná poporulu pentru radicarea salariului invetiitorescu, motivandu fôrte nimeritu, cà prin impregiurarea acést'a invetiitoriu se pune in pusetiune mai placuta intru satisfacerea chiamarii lui, care e de cea mai mare momentuositate pentru poporu. Ce e dreptu, nobil'a intentiune erá se suferá la inceputu naufragiu, i-a obvenitu multe dificultati, de órace calea acést'a a fostu ancà neunblavera, a fostu de lipsa a folosi multe, mai mari si mai mici medilóce pentru netedirea ei, dar' in fine zelulu, aptivitatea energica a invinsu si delaturatu tóte pedecile, si fructulu este cà in comunele: *Micalac'a*, *Mundrulocu*, *Ciciviu* s'au radiecatu salariile invetiitorescu prin invoirea propria a poporulu cu 20—25 fl.; in *Cuvinu* cu 40 fl. si in *Minisiu* cu 60 fl. v. a. Si éta! acést'a e ancà o dovéda viua contra asertiuneloru multora, cari dicu cà pre poporulu nostru nu-lu poti cascigá pentru atari cause, unde se recere sacrificiu, si sucursu materialu! . . . Dara nu-lu poti, ba dieu cà lu-poti numai se lu-scii capacítá, se voesci a lucrá fora obosire si cu interesu adeveratu nationalu, cà si in fine poporulu nostru ce-lu de natura blandu si inclinaveru te va ascultá, si lu-vei poté conduce pentru spriginirea a totu ce e bunu, nobilu si frumosu. Amintescu mai departe si acea fapta laudavera a dlui protojude prin care a esoperatu: ea comunele se dee prejunctura gratuita invetiitoriloru la conferintiele si in tóte caile loru oficióse. Comunele *Micalac'a*, si *Sambateni* prin staruinti'a mare parte a dsale, in primavér'a acést'a voru radicá edificie scolare càte cu doue clase. In comunele *Cuvinu Sambateniu*, *Minisiu* si *Micalac'a* a influintiatu introducerea scóleloru de adulti.

Tóte aceste fapte frumóse demne de imitatu merita a se pune pe tabelulu eunoseintiei publice, cu scopu ca se ni eunóscemu barbatii, cari asuda in interesulu adeveratu nationalu, facendu prin acést'a totu odata si unu apelu catra toti diregatorii nostri, ca prin influinti'a loru se lucre in interesulu santu

alu desceptarii poporulu, se lucre pentru in florirea scóleloru de órece terenulu acést'a e uniculu prin care ni potemu mantuí poporulu.

In fine inchiaindu corespundinti'a, rogu onorat'a Redactiune pentru a me impartasi de ospitalitatea stimateloru colóne si in viitoriu.*)

Argus.

VARIETATI.

* * * Cruciada moderna. In Itali'a, dupa cum cetimu in „Osten“ s'a latitu fama, cumcà aderintii papei, pregatescu din respoteri o cruciada moderna pentru reocuparea statulu bisericescu. „Pall. mall. Gazeta“ din Londra relativu la acestu obiectu produce urmatórele detaiuri: Apare de siguru, cà in Belgiu se organiséza o armata pentru reocuparea teritoriulu papalu, si candu voru fi tóte gat'a, atunci pap'a va parasi Rom'a, se va pune in fruntea trupeloru si va pleca la resboiu. Cuestorulu Romei a confiscatu intro casa din piatia o pétra de litografia, prin acést'a se prépara o astfeliu de cruce, carea se imanuaza voluntariloru de cruciada, atunci candu acestia se inoléza. Crucea pórtá pe o lature inscriptiunea: „Cruciata catolica Militia Jesu Christu“ ect. éra pe cealalta lature cuvintele: Christus vincit, Christus regnat, Christus imperat in aeternum; pro Christi sede et ecclesia.“ De asupra crucei sta corón'a cu devis'a: „Rex Regum.“ In fine in Vaticanu se aduna pe capete fonduri pentru acoperirea erogatiuniloru. In decursulu lunei lui Ianuariu a. e., a primitu pap'a spre acestu scopu 1.101,000 de franci, éra la inceputulu lui Faurariu acést'a suma s'a mai sporitu cu 400,000 de franci. Mai toti oficirii fôstei armate papale, nu altcum si mass'a ostasimeii acesteia s'a dechiaratu a participa la resboiu, si si-primescu simbriile loru regulatu, pana candu totu odata se stringu voluntari, in tóte tierile Europei. Cancelariulu generalu petrece in Belgiu, si in 11. Faurariu a. e. comandantele Filippini a dusu depesii la Brusel'a, pentru nunciulu si archiepiscopulu de Mecheln, care depesii — dupa cum se afirma — se reducu la speđitiunea cruciata.

In Rom'a mai departe ar fi se se organizeze gardisti papali, si Msgr. de Merode e forte ocupatu cu pregatirea mineloru ce au se espleteze la tempulu binevenitu.

* * * In Constantinopole, dupa cum ne informamu din „Neologus“, foi'a ce apare in limb'a greca, — cu ocaziunea adunarei prime anuale a sociatatii eline de filologia, a tienutu prelegere publica, in limb'a novelina. Dn'a Dor'a d'Istri'a (nascuta princes'a Ghic'a din Romania) despre epusulu indianu, si despre opurile lui Coresio, profesore de Turinu, referitórie la literatur'a sanscrita. Acest'a e primulu casu, cà in capital'a sultaniloru la o serbatóre literaria a dusu presidiulu o femee, si inca de nationalitate daco-romana.

* * * Fundatiune. Se ventiléza prin publicitate cumcà in comitatulu Aradului se va infiintia o fundatiune, — din banii ce-i castiga comitatulu cu captivii, — din care se se

*) Totu deuna bucurosu. Red.

remunereze invetiatorii cei mai distinsi si seraci, spre scopulu acesta sunt pana acuma stransi 3080 fl. v. a. si cu finea anului curinte se speréza a se mai imulti acést'a suma cu 2000 fl. v.

* Stocovicu patriarhulu substitutu alu Carlovetiului, se afirma cà ar fi abdisu, si in loculu lui s'a denumitu de guvern Kengelacz, care asemenea a refusat de a primi substituirea.

** (Invitare de prenumeratiune) la „Missiunea preotului romanu facia cu poporulu; séu ce a fostu si ce trebuie sè fia preotulu romanu pentru poporu,“ si „Estrasuri biografice d'in viét'i'a unoru preoti mai celebri.“ — O parte insemnata a inteligintiei romane, care asistandu la adunarea generala de estu anu a societatii „Alexi-Sincaiane“, a auditu disertiuinea mea despre „Missiunea preotului rom. facia cu poporulu“, etc., m'a indemnatu ca sè dau publicitatii acést'a modesta lucrare a mea. Am statu pre cugete la acést'a propunere si erámu sé nu o primescu, pentru cà ca june inca cu prea pucina esperintia mi-mai place a primi decâtu a dá invetiature, mi-mai place a ceti decâtu a scrie, — inse insistarea amiciloru mei si cugetulu cà fia-care e detoriu a face câtu póte, ér' mai mult nimenia nu are dreptulu a pretinde de la d'insulu, precum si sperarea cà voiu aflá indulgentia lectoriloru, precum am afflatu complacerea auditoriloru mei pretiuiti, mi-a datu curagiulu a me otari ca sà dau la publicitate acést'a disertatiunne. Sentiulu de recunoscentia ce portu càtra toti barbatii cari s'au luptatu pentru inaintarea natiunei si besericei nóstre, m'a indemnatu totu-una-data ca la acést'a disertatiune sè mai adaugu si neste estrasuri biografice d'in viét'i'a unoru preoti mai celebri, cari si-au finitu cursulu vietiei pamentesci, lucrandu in vii'a marétia a dlui si gradin'a pomposa a natiunei. Speru si intru acést'a intreprindere spriginulu mare-animosu alu publiculu cetitoriu. — Bani de prenumeratiune, in sum'a de 50 cr. v. a. a se trimite — franco — la subscrisulu. — Gherl'a la inceputulu lunei lui martiu, 1871. Nicolae, F. C. Negrutiu, teologu.

** (Invitare de prenumeratiune) la „Lectiunile lui Villiam Ellery Channing despre inaintarea Clasei lucratoriloru.“ — Ideele sublime ce se desfasiura cu o oratoria destinsa, la fia-care pasu alu acestoru lectiuni ale invetiaturu preotu, filosofu si oratoru alu statelor unite americane, m'a indemnatu ca traducundu-le in una limba câtu se pote mai corecta, in unu stilu câtu se póte mai usioru, sè le dau in man'a confratiloru mei. — Speru cà prin acést'a publicatiune voiu impulpá si mai multa pre fia-care inteliginte alu natiunei romane ca sè lucre pentru inaintarea Clasei poporulu, pentru radicarea din pulbere a acelor-a cari suntu coditiunea sine qua non a esistintiei nóstre. cà-ei e tempulu ca sè ne ocupámu mai seriosu de inaintare a acelei Clase, care ne sustine cu lucrulu obositoriu alu maniloru sale.

Acést'a e detoriu a fia-carui barbatu alu natiunei, inependuse chiaru de la celu mai de frunte oficialu alu tierci pana la celu mai din urma jude din satu, de la celu mai de frunte parinte alu besericei pana la celu mai din urma docente comunalu, de la celu mai d'antáiu literatu, filosofu si invetiaturu, pana la celu mai din urma omu, care seie

Proprietatea si editura teologiloru aradani.

numai ceti si scrie. — Ceru dara spriginulu mare-animosu alu publiculu nostru cetitoriu in acést'a intreprindere modesta a mea. — Bani de prenumeratiune, in suma de 50. cr. v. a., a se trimite — franco — la subscrisulu. — Gherl'a, la inceputulu lunei martiu, 1871. Nicolae, F. C. Negrutiu, teologu.

** Din Rom'a. Foile clericale din Rom'a afirma, cumca contielegerea facuta, intre cabinetele din Florenti'a si Vien'a, referitoria la pap'a sau schimbatu.

PUBLICATIUNE

6./1871.

Comitetulu „Reuniunei invetiatoriloru din tractulu protopopescu alu Lipovei,“ in siedinti'a s'a din 20. fauru a. c. conformu decisiunei adunarii generale tienute in $\frac{3}{15}$. si $\frac{4}{16}$. septemvre 1870. in opidulu Capolnasiu, si in poterea §-lui 9. din Statute, a incuviintiatu conchiamarea primei adunarii generale pentru anulu 1871. pre $\frac{1}{13}$. aprilu, joi dupa Pasci in comun'a Aliosiu, si a statoritu urmatoriulu programu:

Siedinti'a I.

$\frac{1}{13}$. Aprilu, deminét'i'a.

1. Invocarea spiritulu santu;
2. Deschiderea adunarei prin primulu vice-presiedinte;
3. Legerea disertatiuniloru, dupa ordinea presentarii;
4. Reportu despre starea casei;
5. Alegerea presiedintelui;
6. Alegerea de colectoru cercuali;
7. Redicarea siedintiei.

Siedinti'a II.

1. Deprinderi in metodulu lego-graficu;
2. Defigerea loculu pentru prossim'a adunare generale;
3. Alte propuneri;
4. Inchiderea adunarii generale.

Aducendu acést'a la cunoscentia publica, dd. membrii de ori ce categoria sunt invitati cu tota onórea, a partecipá la adunare, precum si toti càti dorescu promovarea culturai si naintarea invetiamentulu poporalu.

Lipova in $\frac{1}{13}$. martiu 1871.

Dem. Tomescu, m. p.
alu 2. vice-presied.

Ioanu Tuducescu, m. p.
notariu.

Post'a Redactiunei.

Dlui J. P. in Giula. In parte consintimu cu Dta in privinti'a statutulu organicu si mai alesu déca intelegintii si conducatorii respectivi ai poporulu nu-lu voru cunósce, la din contra nu ne tememu cà va produce o „demagogia amenintatoria“. Noi cautamu la intentiunea si scopulu celu salutaru, de care a fostu si este condusa biseric'a la aducerea si aplicarea statutulu org. éra nu la defectele, care se afla in trensulu, aceste le va medica tempulu, numai se fimu cu indulgentia si activi pe terenulu apucatu.

Pentru redactiune: **Mihaiu Sturz'a.**

Tipariulu lui Stefanu Gyulai in Aradu.